

Носенко Юлія Григорівна,
к.пед.н., с.н.с., докторант
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України (м. Київ)

ЕЛЕКТРОННА ІНКЛЮЗІЯ: МОЖЛИВОСТІ Й ВИКЛИКИ

Для сучасного періоду цивілізаційного розвитку суспільства є характерним широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) практично в усі сфери життєдіяльності. Упровадження комп'ютерних і мережних технологій сприяє інтенсифікації та покращенню процесів виробництва, пошуку й обміну даними, отримання освіти, міжособистісної комунікації попри часові й просторові межі. Разом з цим, поширення нових технологій поглиблює диференціацію між різними верствами населення – ті, хто має доступ до технологій, здатний примножувати власне виробництво, професійні навички, знання, досвід і т.д.; натомість ті, хто позбавлений цього доступу, фактично опиняються за межами цивілізаційного прогресу, позбавляються ефективних інструментів для розвитку, професійного зростання й самореалізації.

Серед основних причин такого розриву – брак відповідних навичок, необізнаність щодо переваг і потенційних можливостей використання ІКТ, фінансова неспроможність придбання цифрових засобів і послуг, відсутність доступу до мережі Інтернет через географічну ізоляваність регіону і т.ін. Розв'язання зазначених проблем – прерогатива електронної інклюзії (e-inclusion).

Електронна інклюзія – це соціальний рух, що має на меті подолання цифрового розриву, а саме – збільшення доступності цифрових засобів (у т.ч. комп'ютерних і мережних технологій, телебачення, телефонії тощо) для усіх без винятку регіонів планети та усіх категорій осіб, незалежно від їх особливостей (національності, раси, статків, соціального становища, функціональних обмежень тощо).

Фактично, цифровий розрив умовно розділяє людей на тих, хто має доступ та можливість використовувати сучасні інформаційні технології, та тих, у кого така можливість відсутня. Якщо ще в ХХ ст. під цифровим розривом розуміли нерівномірність доступу до засобів телефонного зв'язку, то на рубежі ХХ і ХХІ століть до нього передусім стали відносити нерівномірність доступу до мережі Інтернет, зокрема широкопasmового.

Цифровий розрив типово існує між містами та сільськими регіонами; між освіченими та неосвіченими громадянами; між різними соціально-економічними групами; між особами з типовим розвитком та з функціональними обмеженнями. У глобальному вимірі цифровий розрив відзначається між більш та менш індустріально розвиненими державами.

За даними Доповіді ООН про людський розвиток (2015 р.) [1], наприкінці 2015 р. кількість абонентів мобільного зв'язку на планеті мала перевищити 7 млрд., а кількість Інтернет-користувачів – 3 млрд. Поряд із цим, доступ до досягнень цифрової революції – неоднорідний для різних регіонів, сільського та міського населення, гендерних і вікових груп тощо. До прикладу, у 2015 р. доступ до мережі Інтернет мали 81% домогосподарств у розвинених країнах, 34% – у країнах, що розвиваються, 7% – в малорозвинених країнах.

Подолання цифрового розриву сприяло б підвищенню рівня освіченості населення віддалених регіонів та соціально вразливих верств, а також поглибленню демократії, соціальній мобільності, економічному зростанню. Електронна інклюзія спрямована на подолання розриву між розвиненими та малорозвиненими країнами; сприяння розвитку демократичних цінностей та суспільного взаєморозуміння; розширення прав і можливостей соціально вразливих верств населення: малозабезпечених, безробітних та осіб з функціональними обмеженнями.

Чимало провідних світових ІТ компаній реалізують програми з електронної інклюзії. Одним із яскравих прикладів є глобальна ініціатива Hewlett-Packard (HP) [3]. Програма з електронної інклюзії компанії HP орієнтована на регіони з низьким рівнем статків і

економічного розвитку, та спрямована на розширення їх можливостей в сфері IT-інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, професійної зайнятості тощо. Її основна ідея полягає в сприянні різним спільнотам та організаціям у впровадженні технологій для налагодження спільної роботи з покращення якості життя, ліквідування розриву між технологічно потужними та технологічно ізольованими регіонами [2].

Перед тим, як запропонувати певний алгоритм з реалізації програми в конкретному регіоні, фахівці компанії попередньо проводять моніторинг його стану, проблем і потреб, у т.ч. шляхом безпосереднього проживання на його території певний час, включення в його реальні умови, що дає можливість з максимальною достовірністю оцінити дійсний стан речей. Наприклад, для одного з регіонів Індії група фахівців HP визначила пріоритетними наступні напрями для реалізації електронної інклюзії: 1) упровадження сервісів державного електронного управління, зокрема, щодо реєстру земель, реєстрації смертності й народжуваності, сплати рахунків та ін.; 2) підключення місцевих шкіл, коледжів і лікарень до глобальної мережі; 3) упровадження освітніх послуг для молоді, у т.ч. професійної підготовки шляхом очного й дистанційного навчання [3] і т. ін. Після цього відбувається налагодження співпраці з місцевими та міжнародними організаціями, інституціями й урядом щодо узгодження й здійснення конкретних кроків з реалізації поставлених задач.

У регіонах, залучених до ініціативи з упровадження електронної інклюзії, зокрема Індії та Південної Африки, фахівці HP стикаються з низкою викликів і перешкод, серед яких – особливості місцевих громад, нерозвинена IT-інфраструктура, брак навичок використання ІКТ, обмежена купівельна спроможність населення, специфіка урядових пріоритетів тощо [3]. Однак, попри складнощі, подібні ініціативи, безперечно, сприяють утворенню і зміцненню фундаменту для подолання цифрового розриву й подальшого сталого розвитку найбільш економічно й соціально вразливих регіонів і верств населення.

Варто зазначити, що проблема цифрового розриву характерна і для розвинених країн світу. Так, у м. Детройт, одному з найбільших міст США, у 2009 р. менше ніж 40% домогосподарств мали широкосмуговий доступ до мережі Інтернет. Значних зусиль для долання цього розриву доклав фонд «Knight Foundation» (США), який займається підтримкою якісної журналістики, медіа-інновацій, розвитку мистецтва тощо. Основні рекомендації щодо кроків, необхідних для подолання цифрового розриву й реалізації електронної інклюзії відображені у відповідному звіті [4] та, зокрема, полягають в наступному:

- Цифрова грамотність (digital literacy) – основний орієнтир і основа для успішного впровадження цифрових технологій. Фахівцями фонду було організовано місячний навчальний курс, що мав на меті формування навичок використання веб-браузерів, інструментів пошуку інформації, роботи з електронними документами та ін. Усвідомивши переваги запропонованих розробок, по закінченню курсу, більшість учасників підключились до мережі Інтернет, почали користуватись різними веб-сервісами.

- Доступність комп'ютерної техніки. Забезпечення доступності безкоштовних чи недорогих комп'ютерів, зокрема шляхом реалізації спеціальних цільових програм, благодійних проектів і т.д., є важливим елементом підтримки й розвитку цифрової грамотності населення, використання цифрових технологій для вирішення побутових, освітніх, професійних та ін. питань.

- Усунення фінансових перешкод – пільгові тарифи. Оплата послуг Інтернет-провайдерів подекуди є зависокою для пересічного користувача. Наприклад, у м. Детройт місячна плата за користування мережею Інтернет складає 30\$ і є зависокою для багатьох соціальних груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб з функціональними обмеженнями та ін.). Окрім цього, перед оформленням договору, підключенням маршрутизаторів і модемів, Інтернет-провайдери часто вимагають підтвердження кредитоспроможності користувача. Відтак, окремі соціальні групи змушені отримувати відмови в наданні доступу до мережі.

Однак, досвід програми фонду «Knight Foundation» показав, що виходом із даної

ситуації може стати встановлення партнерських відносин між місцевими громадськими організаціями, приватними компаніями, бібліотеками та урядом. У випадку з м. Детройт було отримано федеральний грант на розвиток цієї ініціативи, а також низку пожертв. Завдяки програмі, окремі категорії населення міста відтепер сплачують за Інтернет за пільговими тарифами, втричі менше (поки що від однієї компанії – Comcast, яка, втім, є найбільшим провайдером у США).

Отже, електронна інклюзія, як сучасний соціальний рух, спрямована на подолання цифрового розриву, збільшення доступності цифрових засобів, комп'ютерних й мережних технологій, для усіх без винятку регіонів планети та усіх категорій осіб, незалежно від їх особливостей – національності, соціального становища, функціональних обмежень тощо. Упровадження сучасних технологій сприяє інтенсифікації та покращенню процесів пошуку й обміну даними, урізноманітнює шляхи отримання освіти, сприяє міжособистісній комунікації попри часові й просторові межі.

Світовий досвід демонструє безліч прикладів подолання цифрового розриву шляхом упровадження цільових соціальних програм, реалізації проектів провідними ІТ-компаніями, громадськими організаціями, фондами та ін. Окрім забезпечення власне доступності технологій, також, не менш важливим є контекст їх використання, пошук доцільних форм доступу до інформації, ефективних шляхів інтеграції технологій у різні види діяльності та міжособистісної взаємодії, формування й сталий розвиток ІК-компетентності різних верств населення, формування навичок використання ІКТ в продукуванні нової інформації та знання, підвищенні рівня власного добробуту, осмисленій соціальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Human Development Report 2015: Work for Human Development. – Washington DC, USA: Communications Development Incorporated, 2015. – 273 p. – Access mode: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf
2. Traca D. Bridging the Digital Divide (A): HP's e-inclusion // Daniel Traca, Sara Foryt. – INSEAD Case Publishing. – Jan., 2004. – 23 p. – Access mode: <http://cases.insead.edu/publishing/case?code=13341>
3. Vidhi A. Chaudhri. Organising Global CSR: a Case Study of Hewlett-Packard's e-inclusion Initiative // The Journal of Corporate Citizenship. – Issue 23, July 2006. – P. 39-51. – Access mode: <http://www.greenleaf-publishing.com/content/pdfs/jcc23chau.pdf>
4. Warner F. Connect Detroit: Lessons from One City's: Efforts to Bridge the Digital Divide / ed. by Judy Miller. – Detroit, USA: Knight Foundation, 2012. – 13 p. – Access mode: http://www.knightfoundation.org/media/uploads/publication_pdfs/13832_KF_Report_ConnectDetroit_4-4.pdf